

Zaman Gazetesi

15 Temmuz 2014

Herkül Millas

Yeni bir döneme giriyoruz duygusu taşıyanlardanım. İleriyi öngörebilmek umuduyla geriye dönüp geldiğimiz yola bakıyorum.

Türkiye’de ne tür iktidarlarla rejimler, hangi ittifaklarla karşıtlıklar yaşandı? “Osmanlıcılık, İslamcılık ve Milliyetçilik”ten başlarsak, yirminci yüzyılın başında terazinin milliyetçilikten yana kaydığını görürüz. Ama son yılların gelişmeleri Osmanlıcılığın da, İslamcılığın da yok olmadığını anlıyoruz. Osmanlıcılık, geçmişin özlemlisi, efsanevi, romantik sanal bir resmi gibi hayallerde yaşıyor. İslamcılık ise reddedilemeyen bir miras olarak günlük yaşamın içinde adı pek konulmasa da hep var oldu. Tek parti ve tek adam döneminde ittifaklardan değil, günümüzde “biat” denen kabullenmeden söz edebiliriz. Milli rejim, geleneksel değerlere bağlı kitlelerin sitemli huzursuzluğu, liberallerin suskunluğu ve Kürtlerin bastırılan isyanları ile yol aldı.

Milli-devlet yeni ve özel bir devlet türüdür; ama farklılıklar da sergiler. Kimi zaman millet ve milli kimlik öncüdür ve ayaklanmalarla devletini kurar (Bulgarlar örneğinin), kimi zaman devlet öncüdür ve milletini yaratır (örneğin Güney Amerika devletleri); kimi zaman da millet ve devlet bir arada gelişir (tipik örnek İngiltere). Ama sonunda bu devletler birbirine baka baka benzeşirler. Bütün milli devletlerin birer bayrakları, dilleri, milli marşları, tarihî geçmişleri, kutsal sayılan devlet sınırları, dinlerine göre şehitleri veya martirleri, adına gönüllü ölüme gidecekleri sembolleri var. Ve bu devletlerin halkları kendilerini biricik ve özel bilirler.

Farklar ise ayrıntılardadır. Kimileri parlamenter sistemi seçmiştir, yöneticiler seçimlerle belirlenir; kimi zaman karizmatik liderler milletçe bağra basılır; kimi zaman güçlü birileri kendilerini kabul ettirirler. Son iki yüz yıldır toplumlar şöyle veya böyle yuvarladı durdu. Türkiye de bunları yaşadı. Devleti kurtarmak için “tek millet siyaseti” Türkçülük olarak saptandı ve tek parti, sonra çok parti, sonra vesayetli çok parti ve arada kurtarıcı liderler sistemi denendi. Aslında hiç orijinal bir durum yaşanmadı. Bütün bu “sistemler”, askeri darbeler dahil, dünyamızda aynen kaç kez tekrarlanmıştır.

Şimdi yeni bir döneme yönelirken hayal kırıklığı yaşıyorsak, çok farklı yerlere geldiğimize inanmış olmamızdır. Ben de hayal kırıklığı anlamaya ve hele aşmaya çalışırken, bu geçmişe bir anlam vermeye çalışıyorum. Hatamız, değişiklikleri rejim ve sistem değişiklikleri olarak algılamış olmamız. Bir yerde gerçekten öyleydi: tek partili rejim ile çok partili rejim

arasında, vesayetli veya vesayetsiz durum arasında kuşkusuz farklar var. Ama değişmeyi arada görmek istemedik: insanlar hep aynı insanlardı. Bir sabah uyanıp yeni bir anayasayla karşılaşınca sistemi “demokratik” sayabiliriz; ama insanlar aynı insanlardır. Toplum, inancıyla, alışkanlıklarıyla, meziyet ve kusurlarıyla aynı kalıyor. Aydınlarımız, yöneticilerimiz, seçmenimiz dünkü insanlardır. Bunu görmezsek “sosyolojiyi kaçırdık” demek gerek. Kitabî, sathî kaldık da denir buna; fazla iyimser de. Ve geçmişin tekrarı bizi şaşırır ve hayal kırıklığı yaratır.

Toplum aynı insanlarla yine yoluna devam edecek. Anlayacağınız, benim de hayal kırıklığım az buz değil! Artık yoğurdu da üflüyorum. Kaç kez iyimserliğin dikkatsizliğiyle faka bastım! Çok partili rejim ve demokrasi fos çıktı, ilerleme vardı ama arpa boyu, darbeyle gelen yeni “ileri” anayasalar köstek oldu, ve en sonunda giden vesayet mirasçı bıraktı. Liderler de öyle: her gelen “kurtarıcı” ya ensemeze bindi ya ense yaptı. Kurtarıcıdan kurtulmak için çırpındık durduk. “Aydınlar” ise kapıkulu geleneğini sürdürdü, sürdürüyor: Gelen ağam, giden paşam! Gerilere bakınca ileriye de aşağı yukarı buna benzer görüyorum.

Hırssız liderler

Vaatlerin, büyük lafların, etiketlerin ve ezberlerin ötesinde bir şeyler seçebilecek miyim diye bakıyorum. Bir yerde çok ağır değişen ve gelişen bir toplum var, öte yanda tıynetli belli şahıslar. Artık umudum ve beklentim insanların karakterlerine odaklanıyor. Çünkü, yanılmıyorsam, içinde büyüdüğümüz “sistem” (veya toplumsal yapı) karakterimizi nasıl kısmen de olsa biçimlendiriyorsa, insanların ve toplumların “karakteri” de (yani gelenekleri, alışkanlıkları, inançları vb.) büyük oranda sistemleri etkiliyor. Bu yüzden tıpatıp iki anayasa ve yasalar bütünü, iki farklı ülkede çok farklı uygulanıyor. Ankara kriterleri derken aslında bu kastediliyor: “bize göre” haklar, özgürlükler, şeffaflık, eşitlik, vb. Bizim devamlılığımız, kriterlerin devamlılığını besliyor – ve tabii hayal kırıklığını da.

Bütün bunlardan dolayı insanların karakterine son zamanlarda dikkat eder oldum. Hırslı insanları rahatsız edici buluyorum. Paradoks da burada: hırslı olanlar “yükselbiliyor”, ama bu başarıları silindir gibi üzerimden geçen bir güç gibi. Aslında başarı göreceli (izafi) bir durum. Geleneksel değerleri hatırlarsak, olgun insandan söz ederken “hırslı olmayan”, “hayatın geçiciliğini bilen bilge kişi” derlerdi. Hırssız insanlardı bu “yükselmeyen” ama gerçekte değerli olan kimseler, çünkü o güya kazanımların kalıcı olmadığını bilirlerdi. Şimdi tüketim toplumunda ezip geçene hayranlık duyuluyor.

Hırslın karşıtı alçakgönüllülüktür herhalde. Yani kendini bilmektir. Genellikle hırslın nedenini

sorgulamayız, “hırslıdır” der geçeriz. Oysa berilerde neler olabilir, neler! Tatminsizlik, korku, panik, köşeye sıkışma, korunma ve koruma içgüdüü... Vitrinde ise özgüven ve hırs vardır.

Ben hırsı yalnız oyunlarda severim. Hırsla futbol, basket oynayan, hırsla pedal çeviren, yüzen, koşan vb. Zaten bunu yapan, işin başından bir oyunun (bir yalanın, bir simülasyonun) içinde olduğunun bilincindedir. Adı üstünde, “oyun”. Sporda hırs olgunluk işaretidir – spor da bağınazlığa dönüşmemişse. Bu oyunun sonunda da yenilen, hasmı tebrik eder. Çünkü amaç yarışmaktır, karşı tarafı yok etmek değildir. Sporda insan en başta kendini aşmaya çalışır. İdmanda kendini geliştirir, karşı tarafı aşğılamaz, hele yok etmez. Ama buna hırs denir mi, bundan da emin değilim.